

**ПИЛИПЧУК Ярослав<sup>21</sup>**

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського  
НАПН України, м. Київ, Україна

ORCID: [0000-0002-9809-3166](https://orcid.org/0000-0002-9809-3166)

E-mail: [pylypchuk.yaroslav@gmail.com](mailto:pylypchuk.yaroslav@gmail.com)

## **БОЙОВИЙ ТРАНС ЯК ФАКТОР ВІЙНИ (ІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ НАРОДІВ СВІТУ)**

*Бойовий транс – це змінений стан свідомості воїнів під час бойових дій. Бойовий транс є первісним феноменом, що часто пов'язаний з ініціацією. Зміненого стану свідомості воїни досягали внаслідок вживання психоактивних речовин, здійснення певних ритуалів, танців, дотримання посту, сексуального утримання. Історичний досвід виявляє існування бойового трансу як культурного феномена з часів палеоліту до сучасності. Особливі психічні техніки у складі ЗСУ використовує добровольчий полк «Азов».*

***Ключові слова:** бойовий транс, змінений стан свідомості, війна, психоактивні речовини, ритуали, добровольчий полк «Азов».*

***Fighting Trance as a Factor of War (Information Analysis of Historical Information about the Peoples of the World).** Combat trance is an altered state of consciousness during combat. Combat trance is a primitive phenomenon and was often associated with initiation. Soldiers achieved an altered state of consciousness as a result of using psychoactive substances, dancing, fasting, and sexual abstinence. Historical experience indicates the existence of martial trance as a cultural phenomenon from the Paleolithic to the present. Special mental techniques are used by the Azov volunteer regiment as part of the Armed Forces.*

***Keywords:** Combat Trance, Altered State of Consciousness, War, Psychoactive Substances, Rituals, Volunteer Regiment «Azov».*

**Вступ.** Війна завжди була частиною історії людства. Важливо зауважити, що з найдавніших часів люди здійснювали ритуали, які вводили їх у змінений стан свідомості. Ці дії виконували свідомо для того, щоб підготувати людей до зіткнення з ворогом.

**Мета, методи і підходи.** Метою дослідження є вивчення історичного досвіду використання бойового трансу в різних народів світу. Для цього використано проблемно-хронологічний і компаративний методи історичного дослідження, а також цивілізаційний підхід до вивчення історії людських соціумів.

**Основні результати.** Стан бойового трансу запускає розщеплення психіки, що унеможливорює допуск у свідомість травмуючих подій. Феномен бойового трансу дає змогу відчувати навколосмертне переживання. Відбувається втрата власного я і входження в єдину частину колективу. Мислення і реакції організму стають миттєвими. Під час бойового трансу воїни відчувають ейфорію, відсутність страху та почуття болю. Зазвичай «бойовим трансом» називають

---

<sup>21</sup> ©ПИЛИПЧУК Ярослав (PYLYPCHUK Yaroslav)

змінений стан свідомості людей. Це є первісним феноменом, який з'явився ще у гомінідів під час їх розселення планетою. У стані бойового трансу гомініди могли протистояти хижакам. Ритуалізоване входження у бойовий транс супроводжувалось хоровими співами, танцями, розфарбовуванням тіла. Феномен бойового трансу проявлявся в бойових діях під час війни. Стан бойового трансу в спеціальній літературі визначено як бойовий дух.

У традиційних суспільствах під час ініціації здійснювалось радикальне змінення свідомості за допомогою особливих практик. Для досягнення такого стану свідомості воїна мала відбутися повна зміна особистості, втрата власного я і перетворення її в радикально іншу людину. У традиційних суспільствах ініціація супроводжувалась барабанним боєм, танцями, відмовою від сексу та їжі. Скандинавських берсерків (жорстокі воїни) виганяли із соціуму, тому такі воїни тривалий час перебували поза його межами. Під час бойового трансу у людини з'являлися лють, жага крові та почуття сп'яніння [ 5, с. 26–36 ].

У давньогрецьких епосах стан бойового трансу називався «лісса», що було похідним від слова «лікос» (вовк). Треба зазначити, що Гомер відзначав бойовий транс у героїв свого епічного оповідання. Греки вводили себе в транс під звук флейти, крокуючи строем. Перед боєм грецькі гопліти (піші воїни) для введення себе в бойовий транс споживали вино. У латинів і давніх римлян бойовий транс називався «фурор хероїкус». Слово «фурор» у перекладі з латинської означало лють, шаленство. У кельтських сагах епічного героя Кухуліна порівнювали з шаленим псом. Варто зазначити, що деякі кельтські воїни у стані бойового трансу бились без одягу й обладунків. Перед входженням у бойовий транс кельти мастили своє волосся вапном і випивали дуже багато вина [ 1, с. 70–82; 2; 13, с. 253–290 ].

Давні германці споживали перед боєм алкоголь та мастили своє тіло смолою. Ім'я давньогерманського бога Вотан походило від «вуот» (шаленство). У них були елітні воїни-привиди, які здійснювали несподівані напади. Скіфи перед боєм вводили себе в змінений стан свідомості, споживаючи напій з коноплі та наркотичний напій «хаома». Це був релігійний обряд, успадкований ще від аріїв. У аріїв цей напій називався «сома». Сомма і хаома містили психоактивну речовину ефедрин. У давній Маргіані знайдено ємності з-під напоїв з коноплі та ефедрини. У Ноїн-Улі в похованнях кочівників хунну знайдено килим із зображенням процесу приготування напою. Скандинавські берсерки перед боєм вдавалися до різних способів. Так, один із берсерків пив напій, зварений у воді з-під мухоморів. Потім він мочився і вже відферментований напій з мухоморів у вигляді урини споживали інші берсерки. У зміненому стані свідомості берсерки уявляли себе хижими тваринами – вовками або ведмедами. До речі, звичай асоціювати себе з вовками був поширений у колах людських соціумів. Скіфи та сармати уявляли воїнів у вигляді вовка. Цю традицію

перейняли пізніше тюрки. Давні тюрки називали елітних вершників «борі» – вовками. Пізніше вовчий міф поширився у давніх уйгурів, огузів, кипчаків. Під час бою берсерки втрачали чутливість до ран. Інші скандинави побоювались берсерків і тримали їх подалі від соціуму. У період середньовіччя в бойовий транс лицарі-тамплієри входили після тривалого посту, католицької меси з релігійними співами. Ісмаїлітиз Ірану входили в стан бойового трансу після того, як відчували ефект від споживання гашишу. Їх називали «асасинами» від арабського «хашишин». Португальці описали стан «амок» у народів Індокитаю та Нусантари (Індонезії). Перед боєм народи цього регіону споживали опіум. Амок був видом бойового шаленства, під час якого у воїна виникало бажання безконтрольно вбивати. Амоком називали будь-яке масове вбивство [ 4; 5, с. 26–36; 9; 10; 12, с. 66–70; 14 ].

Народи Океанії – гавайці й маорі – здійснювали екстатичний танець «хака» за будь-якої ініціації. Хака супроводжувала цих тубільців упродовж усього життя. Були дитячі, жіночі та чоловічі танці хака. Навіть весілля супроводжувалося цим танцем. Бойовим танцем «перуперу» чи «пуха» називався бойовий танець, під час якого чоловіки вирячували очі, показували язика, викрикували слова, а їхні тіла конвульсивно здригалися. За станом перебування в танці хака тутунгараху маорі діагностували готовність до бою. Нині у цивілізованому світі новозеландці проголошують хаку перед матчами з регбі [ 7; 11, с. 9–18 ]. Нині особливі прийоми бойового трансу використовують бійці найбільш боєздатного українського добровольчого полку «Азов». Перед боєм вони читають «Молитву українського націоналіста». Після бою на честь побратимів, які загинули, азовці спалюють дерев'яний дракар на зразок поховального звичаю давніх скандинавів. Виконання особливих обрядів перед боєм забезпечує високий бойовий дух під час бойових дій.

**Висновки.** Бойовий транс – це змінений стан свідомості під час бойових дій. Бойовий транс є первісним феноменом, що часто пов'язаний з ініціацією. Зміненого стану свідомості воїни досягали внаслідок вживання психоактивних речовин, виконання танців, посту, сексуального утримання. Історичний досвід виявляє існування бойового трансу як культурного феномена з часів палеоліту до сучасності. Особливі психічні техніки у складі ЗСУ використовує добровольчий полк «Азов».

#### Список використаних джерел:

1. Бондаренко А. О. Військові символи Скіфії та Сарматії: тотемні звичаї та культ вовка. *Українознавство*. 2020. № 1(74). С. 70–82.
2. Бондаренко А. О. Культ вовка у воїнських традиціях Давньої України. Київ : Гельветика, 2023. 160 с.
3. Colarusso J. The Legacy of the Berserker! *Comparative Mythology*. 2019. Vol. 5(1). P. 1–12. URL: [https://www.academia.edu/64998134/The\\_Legacy\\_of\\_the\\_Berserker](https://www.academia.edu/64998134/The_Legacy_of_the_Berserker) (date of access: 19.03.2024).
4. Daftary F. The Ismā'īlīs: Their History and Doctrines. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. XXII. 772 p.

5. Ford Sh. B. *Hunters, Warriors, Monsters. Supernatural and Philosophy: Metaphysics and Monsters for Idjits*. Oxford. 2013. P. 26–36.
6. Falk H. Soma I and II. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*. 1989. Vol. 52. № 1. P. 77–90.
7. Kāretu T. *Haka: Dance of the Noble People*. Auckland : Reed, 1993. 90 p.
8. Kolberg A. S. Did Vikings Really Go Berserk? An Interdisciplinary Critical Analysis of Berserks. *Journal of Military History*. Lexington: Society of Military history. 2018. Vol. 82. № 3. URL: [https://www.academia.edu/38242951/Did\\_Vikings\\_Really\\_Go\\_Berserk\\_An\\_Interdisciplinary\\_Critical\\_Analysis\\_of\\_Berserks](https://www.academia.edu/38242951/Did_Vikings_Really_Go_Berserk_An_Interdisciplinary_Critical_Analysis_of_Berserks) (date of access: 19.03.2024).
9. Lewis B. *The Assassins: A Radical Sect in Islam*. New York: Perseus Books Group Hodgson, 2003. 166 p.
10. Marshall G. S. *The Secret Order of Assassins: The Struggle of the Early Nizārī Ismā'īlīs Against the Islamic World*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2005. IX. 352 p.
11. Matthews N. The Physicality of Māori Message Transmission: Ko Te Tinana, He Waka Tuku Kōrero. *Junctures: The Journal for Thematic Dialogue*. 2004. № 3: Body. P. 9–18.
12. Saint Martin M. L. «Running Amok: A Modern Perspective on a Culture-Bound Syndrome». *Primary Care Companion to the Journal of Clinical Psychiatry*. 1999. № 1(3). P. 66–70. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC181064/> (date of access: 19.03.2024).
13. Speidel M. P. Berserks: a History of Indo-European «Mad Warriors». *Journal of World History*. 2002. Vol. 13. No. 2. P. 253–290.
14. Taillieu D., Boyce M. Haoma. *Encyclopaedia Iranica*. New York. 2002. URL: <https://www.iranicaonline.org/articles/haoma> (date of access: 19.03.2024).
15. Wade J. Going Berserk: Battle Trance and Ecstatic holy Warriors in the European War Magic Tradition. *International journal of Transpersonal Studies*. 2016. Vol. 35. № 1. P. 21–38.

#### References:

1. Bondarenko A. O. Viiskovi symvoly Skifii ta Sarmatii: totemni zvychai ta kult vovka. *Ukrainoznavstvo*. 2020. № 1(74). S. 70–82.
  2. Bondarenko A. O. *Kult vovka u voinskykh tradytsiiakh Davnoi Ukrainy*. Kyiv : Helvetyka, 2023. 160 c.
  3. Colarusso J. The Legacy of the Berserker! Comparative Mythology. 2019. Vol. 5(1). P. 1–12. URL: [https://www.academia.edu/64998134/The\\_Legacy\\_of\\_the\\_Berserker](https://www.academia.edu/64998134/The_Legacy_of_the_Berserker) (date of access: 19.03.2024).
  4. Daftary F. *The Ismā'īlīs: Their History and Doctrines*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. XXII. 772 p.
  5. Ford Sh. B. *Hunters, Warriors, Monsters. Supernatural and Philosophy: Metaphysics and Monsters for Idjits*. Oxford. 2013. P. 26–36.
  6. Falk H. Soma I and II. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*. 1989. Vol. 52. № 1. P. 77–90.
  7. Kāretu T. *Haka: Dance of the Noble People*. Auckland : Reed, 1993. 90 p.
  8. Kolberg A. S. Did Vikings Really Go Berserk? An Interdisciplinary Critical Analysis of Berserks. *Journal of Military History*. Lexington: Society of Military history. 2018. Vol. 82, № 3. URL: [https://www.academia.edu/38242951/Did\\_Vikings\\_Really\\_Go\\_Berserk\\_An\\_Interdisciplinary\\_Critical\\_Analysis\\_of\\_Berserks](https://www.academia.edu/38242951/Did_Vikings_Really_Go_Berserk_An_Interdisciplinary_Critical_Analysis_of_Berserks) (date of access: 19.03.2024).
  9. Lewis B. *The Assassins: A Radical Sect in Islam*. New York: Perseus Books Group Hodgson, 2003. 166 p.
  10. Marshall G. S. *The Secret Order of Assassins: The Struggle of the Early Nizārī Ismā'īlīs Against the Islamic World*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2005. IX. 352 p.
  11. Matthews N. The Physicality of Māori Message Transmission: Ko Te Tinana, He Waka Tuku Kōrero. *Junctures: The Journal for Thematic Dialogue*. 2004. № 3: Body. P. 9–18.
  12. Saint Martin M. L. «Running Amok: A Modern Perspective on a Culture-Bound Syndrome». *Primary Care Companion to the Journal of Clinical Psychiatry*. 1999. № 1(3). P. 66–70. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC181064/> (date of access: 19.03.2024).
  13. Speidel M. P. Berserks: a History of Indo-European «Mad Warriors». *Journal of World History*. 2002. Vol. 13. No. 2. P. 253–290.
  14. Taillieu D., Boyce M. Haoma. *Encyclopaedia Iranica*. New York. 2002. URL: <https://www.iranicaonline.org/articles/haoma> (date of access: 19.03.2024).
  15. Wade J. Going Berserk: Battle Trance and Ecstatic holy Warriors in the European War Magic Tradition. *International journal of Transpersonal Studies*. 2016. Vol. 35, № 1. P. 21–38.
-